

Przemysław Rybiński*
Kamil Zeidler**

**KONWENCJA W SPRAWIE OCHRONY
ARCHEOLOGICZNEGO, HISTORYCZNEGO
I ARTYSTYCZNEGO DZIEDZICTWA
NARODÓW AMERYKAŃSKICH
(KONWENCJA Z SAN SALWADOR)
Z WPROWADZENIEM**

Obok stworzonego przez UNESCO ogólnoświatowego systemu ochrony dziedzictwa kultury, wskazać można systemy regionalne¹. Najbardziej rozwiniętym jest system europejski, budowany przez Radę Europy², a od pewnego czasu współorganizowany przez Unię Europejską³. Nie jest to jednak jedyny regionalny system ochrony dziedzictwa kultury. Również kraje amerykańskie podjęły wysiłek celem zawarcia międzynarodowego porozumienia w przedmiotowym zakresie. Porozumieniem tym stała się Konwencja z 1976 r. w sprawie ochrony archeologicznego, historycznego

* Mgr Przemysław Rybiński – adwokat w Sopocie.

** Dr Kamil Zeidler – adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego.

¹ Ochrona regionalna obejmować będzie pewne terytorium, większe jednak aniżeli terytorium jednego państwa i realizowana jest na płaszczyźnie i zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego publicznego; dodać można, iż analogicznie wskazuje się na przykład regionalne systemy ochrony praw człowieka, czy też regionalne systemy ochrony środowiska.

² Zob. K. Zeidler, *Prawo ochrony dziedzictwa kultury*, Warszawa 2007, s. 133 i n.

³ K. Zeidler, *Prawo ochrony...*, s. 254 i n.

i artystycznego dziedzictwa narodów amerykańskich (Konwencja z San Salvador).

Do dnia dzisiejszego Konwencja ta nie została przyjęta przez wszystkie kraje obu Ameryk i tym samym nie stała się jeszcze powszechnym, choć regionalnym, narzędziem prawno-międzynarodowej ochrony dziedzictwa kultury na Kontynentach Amerykańskich. Konwencję z San Salvador ratyfikowało dotychczas trzynaście państw: Argentyna, Boliwia, Chile, Ekwador, Gwatemala, Haiti, Honduras, Kostaryka, Nikaragua, Panama, Paragwaj, Peru oraz Salvador.

Akt prawa międzynarodowego publicznego, który w autorskim przekładzie prezentujemy, jest dokumentem mało znanym, choć z wielu względów bardzo ciekawym. Pewne rozwiązania w nim zawarte zasługują na szczególną uwagę. Tekst hiszpański, francuski, angielski i portugalski Konwencji z San Salvador są jednakowo autentyczne, przy czym podstawą dla niniejszego tłumaczenia był tekst angielski, a pomocą tekst hiszpański.

Konwencja z San Salvador obejmuje swym zakresem kilka ważnych zagadnień składających się na ochronę dziedzictwa narodów amerykańskich. Z jednej strony statuuje obowiązki obejmujące identyfikację, rejestrację, ochronę i strzeżenie dóbr kultury, z drugiej zaś ma na celu zapobieganie niezgodnemu z prawem wwozowi i wywozowi dóbr kultury, jak też tworzy ciekawy model restytucyjny, oraz po trzecie ma służyć wspieraniu współpracy między państwami amerykańskimi na rzecz szerzenia wzajemnego zrozumienia i poszanowania ich dziedzictwa kulturowego.

Przedmiotowa Konwencja posługuje się tradycyjnie miękkimi środkami ochrony. Nie wprowadza szczególnych, autonomicznych, ponadnarodowych mechanizmów. Nakazuje w sprawach z niej wynikających stosować drogę dyplomatyczną.

Godnym uwagi jest art. 11 Konwencji, statuujący odmienny w stosunku do znanych z Konwencji UNESCO, jak też regulacji Unii Europejskiej, model restytucji dóbr kultury, które po nielegalnym wywiezieniu z któregoś z państw stron Konwencji, znalazły się na terytorium innego. Działa on w ten sposób, że jeżeli rząd któregoś z państw stron Konwencji poweźmie wiadomość o niezgodnym z prawem wywozie przedmiotu stanowiącego dobro kultury, może wystąpić do rządu państwa, do którego wwóz nastąpił, z żądaniem podjęcia kroków w celu przejścia i zwrotu tego przedmiotu. Żądanie takie następuje na drodze dyplomatycznej. Do żądania winien być dołączony dowód niezgodnego z prawem wywiezienia takiego przedmiotu.

Dowód winien pozostawiać w zgodzie z porządkiem prawnym państwa wzywającego, natomiast podlega ocenie przez państwo wezwane.

Państwo wezwane jest zobowiązane do podjęcia wszelkich dostępnych i zgodnych z prawem środków w celu zlokalizowania, przejęcia i zwrotu żadanego dobra, które mogło być wywiezione po wejściu w życie Konwencji. Jeżeli prawo państwa wezwanego wymaga wszczęcia postępowania sądowego w celu odzyskania dóbr kultury, a które niezgodnie z prawem znalazły się na jego terytorium, postępowanie takie winno być wszczęte w sądzie właściwym przez odpowiedni organ państwa wezwanego. Państwo wzywające jest również uprawnione do wszczęcia postępowania sądowego w państwie wezwanym, zarówno w celu odzyskania dóbr jak i w celu nałożenia odpowiednich kar na osoby winne.

Natomiast zgodnie z art. 12 Konwencji, gdy tylko stanie się to możliwe, państwo wezwane zwróci państwu wzywającemu dobro kultury, które zostało wywiezione. Koszty zwrotu owego dobra poniesie państwo wezwane, jakkolwiek obowiązek poniesienia kosztów nie wyłącza możliwości wystąpienia o ich zwrot. To co jest ciekawe w powyższym modelu restytucyjnym i na co należy zwrócić uwagę, to kwestia pokrycia kosztów postępowania restytucyjnego, jak i kwestia roszczenia regresowego.

Można też zwrócić uwagę na treść art. 19 Konwencji, zgodnie z którym Konwencja jest otwarta do podpisu dla państw członkowskich Organizacji Państw Amerykańskich, jednakże przystąpić do niej może każde państwo. Oznacza to, iż teoretycznie, stać się ona może prawnym-międzynarodowym narzędziem ochrony dziedzictwa kultury o charakterze nie tylko regionalnym, ale i potencjalnie globalnym.

To wszystko, jak też fakt, iż dotychczas tłumaczenie Konwencji z San Salvador nie było publikowane, sprawia, że poniższy dokument może spotkać się z zainteresowaniem tak osób zajmujących się prawem publicznym międzynarodowym, jak i prawem ochrony dziedzictwa kultury. Na co autorzy liczą.

**KONWENCJA W SPRAWIE OCHRONY ARCHEOLOGICZNEGO,
HISTORYCZNEGO I ARTYSTYCZNEGO
DZIEDZICTWA NARODÓW AMERYKAŃSKICH
(Konwencja z San Salvador)**

przyjęta w dniu 16 czerwca 1976 r. na mocy Rezolucji AG/RES 210 (VI-O/76)
na Szóstej Zwyczajnej Sesji Zgromadzenia Ogólnego
Organizacji Państw Amerykańskich w Santiago w Chile

**RZĄDY PAŃSTW CZŁONKOWSKICH ORGANIZACJI PAŃSTW
AMERYKAŃSKICH,**

BĘDĄCE ŚWIADKAMI grabieży i plądrowania rdzennego dziedzictwa kultury krajów Zachodniej Półkuli, w szczególności krajów Ameryki Łacińskiej, oraz

ZWAŻYWSZY:

Że takie akty rabunku przyniosły zubożenie i pomniejszenie archeologicznego, historycznego i artystycznego bogactwa, w którym wyraża się narodowa tożsamość ich ludów,

Że obowiązuje je fundamentalna powinność przekazania przyszłym pokoleniom spuścizny swego dziedzictwa kulturowego,

Że dziedzictwo to można ochronić i zachować jedynie poprzez wzajemne poszanowanie jego materialnego substratu w ramach racjonalnej międzyamerykańskiej współpracy, wreszcie

Że państwa członkowskie wielokrotnie wyrażały wolę ustanowienia standardów na rzecz ochrony i opieki nad archeologicznym, historycznym i artystycznym dziedzictwem,

DEKLARUJĄ, że konieczne jest podjęcie kroków zarówno na szczeblu krajowym jak i międzynarodowym na rzecz możliwie najskuteczniejszej ochrony i rewindykacji skarbów kultury, oraz

Uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Zadaniem niniejszej Konwencji jest identyfikacja, rejestracja, ochrona i strzeżenie dóbr kultury stanowiących materialny substrat dziedzictwa kulturowego narodów amerykańskich, w celu (a) zapobiegania niezgodnego z prawem wwozu i wywozu dóbr kultury, oraz (b) wspierania współpracy między państwami amerykańskimi na rzecz szerzenia wzajemnego zrozumienia i poszanowania ich dziedzictwa kulturowego.

Artykuł 2

Dobrami kultury, o których mowa w artykule poprzedzającym, są:

(a) Zabytki, rzeczy ruchome, części ruin budynków oraz znaleziska archeologiczne należące do kultury amerykańskiej sprzed zetknięcia się z kulturą europejską, a nadto szczątki ludzkie, fauna i flora związane z tą kulturą;

(b) Zabytki, budynki, przedmioty o znaczeniu artystycznym, użytkowym i etnologicznym, zarówno w całości jak i we fragmentach, z epoki kolonialnej i XIX wieku;

(c) Biblioteki i archiwa, inkunabuły i manuskrypty, książki i inne publikacje, pinakoteki, mapy i dokumenty opublikowane przed rokiem 1850;

(d) Wszelkie przedmioty powstałe po roku 1850, które zostały przez Umawiające się Państwo wpisane do rejestru jako dobra kultury, pod warunkiem, że o takiej rejestracji Państwo to powiadomi pozostałe Państwa będące stronami niniejszej Konwencji;

(e) Wszelkie dobra kultury, które zostaną imiennie uznane przez Umawiające się Państwo za mieszczące się w zakresie niniejszej Konwencji.

Artykuł 3

Dobra kultury w rozumieniu powyższego artykułu uzyskują maksymalną ochronę na szczeblu międzynarodowym, i ich wwóz i wywóz jest uważany za niezgodny z prawem, wyjąwszy sytuację, kiedy państwo macierzyste udzieli pozwolenia na wywóz w celu upowszechniania wiedzy o narodowych kulturach.

Artykuł 4

Wszelkie spory pomiędzy stronami niniejszej Konwencji, dotyczące zastosowania definicji z Artykułu 2 do konkretnego dobra kultury, będą

rozstrzygane przez Między-Amerykańską Radę Oświaty, Nauki i Kultury po zasięgnięciu opinii Między-Amerykańskiego Komitetu Kultury.

Artykuł 5

Na dziedzictwo kultury każdego państwa składają się dobra określone w Artykule 2, odnalezione lub powstałe na jego terytorium, a także nabyte zgodnie z prawem dobra zagranicznego pochodzenia.

Artykuł 6

Kontrola sprawowana przez państwo nad jego dziedzictwem kultury, a także prawo do podejmowania wszelkich działań zmierzających do odzyskania składników tego dziedzictwa, są nienaruszalne.

Artykuł 7

Prawne uregulowanie własności dóbr kultury oraz ich transferu w granicach państw należą do właściwości prawa krajowego. W celu zapobiegania niezgodnemu z prawem obrotowi tymi dobrami za pożądane uważa się:

- (a) Rejestrowanie zbiorów i transferów dóbr kultury podlegających ochronie,
- (b) Rejestrowanie transakcji, w których uczestniczą podmioty uczestniczące w obrocie dobrami kultury,
- (c) Zakazanie wwozu dóbr kultury z innych państw bez odpowiednich certyfikatów i pozwoleń.

Artykuł 8

Każde państwo jest odpowiedzialne za identyfikowanie, rejestrowanie, ochronę, opiekę i strzeżenie swego dziedzictwa kultury; w celu wykonania tego obowiązku każde państwo podejmuje się, w miarę możliwości:

- (a) Ustanowić, w zgodzie z własnymi standardami konstytucyjnymi, normy prawne niezbędne dla zapewnienia dziedzictwu kultury skutecznej ochrony przed zniszczeniem wynikłym z zaniedbania lub niewłaściwej konserwacji;
- (b) Ustanowić wyspecjalizowane organy państwowe, którym powierzona byłaby ochrona i piecza nad dobrami kultury;

(c) Sporządzić i aktualizować inwentarze i rejestry dóbr kultury, dzięki czemu możliwe byłoby ich identyfikowanie i lokalizowanie;

(d) Zakładać i rozwijać muzea, biblioteki, archiwa i inne ośrodki powołane do ochrony i opieki nad dobrami kultury;

(e) Wytyczać i chronić stanowiska archeologiczne oraz miejsca o historycznym i artystycznym znaczeniu;

(f) Powierzać poszukiwanie, prace wykopaliskowe, badanie i ochronę stanowisk archeologicznych i znalezisk archeologicznych, instytucjom naukowym, działającym w porozumieniu z państwowym organem właściwym w sprawach dziedzictwa archeologicznego.

Artykuł 9

Każde Umawiające się Państwo obowiązane jest wszelkimi możliwymi środkami zapobiegać niezgodnym z prawem pracom wykopaliskowym na swym terytorium oraz usuwaniu z takich stanowisk dóbr kultury.

Artykuł 10

Każde Umawiające się Państwo podejmuje się przedsięwziąć wszelkie środki jakie uzna za skuteczne w celu zapobiegania i powstrzymywania niezgodnego z prawem wywozu, wwozu i usuwania dóbr kultury, jak również w celu zwrócenia takich dóbr państwu macierzystemu w razie usunięcia.

Artykuł 11

Jeżeli rząd Umawiającego się Państwa poweźmie wiadomość o niezgodnym z prawem wywozie przedmiotu stanowiącego dobro kultury, może wystąpić do rządu państwa, do którego wywóz nastąpił, z żądaniem podjęcia kroków w celu przejęcia i zwrotu tego przedmiotu. To winno być dokonane na drodze dyplomatycznej. Do żądania winien być dołączony dowód niezgodnego z prawem usunięcia takiego przedmiotu, pozostający w zgodzie z porządkiem prawnym państwa wzywającego. Dowód taki podlega ocenie przez państwo wezwane.

Państwo wezwane podejmie wszelkie dostępne zgodne z prawem środki w celu zlokalizowania, przejęcia i zwrotu żądanego dobra kultury, które mogły być usunięte po wejściu w życie niniejszej Konwencji.

Jeżeli prawo państwa wezwanego wymaga wszczęcia postępowania sądowego w celu odzyskania dóbr kultury zagranicznego pochodzenia, a które niezgodnie z prawem znalazły się na jego terytorium, postępowanie takie winno być wszczęte w sądzie właściwym przez właściwy organ państwa wezwanego.

Państwo wzywające ma również prawo do wszczęcia postępowania sądowego w państwie wezwanym, zarówno w celu odzyskania wywiezionych dóbr kultury, jak i w celu nałożenia odpowiednich kar na osoby winne.

Artykuł 12

Gdy tylko stanie się to możliwe, państwo wezwane zwróci państwu wzywającemu dobro kultury, które zostało wywiezione. Koszty zwrotu owego dobra poniesie państwo wezwane, jakkolwiek obowiązek poniesienia kosztów nie wyłącza możliwości wystąpienia o ich zwrot.

Artykuł 13

Zwrot dobra kultury w myśl Artykułu 12 jest wolny od opłat i podatków na rzecz państwa wezwanego.

Artykuł 14

Sprawcy przestępstw przeciwko nienaruszalności dóbr kultury oraz przestępstw związanych z niezgodnym z prawem ich wywozem i wwozem podlegają ekstradycji na mocy odpowiednich traktatów.

Artykuł 15

Umawiające się Państwa zobowiązują się do współpracy w dziedzinie zgłębiania wiedzy i wzajemnego poszanowania ich wartości kulturowych poprzez przedsięwzięcie następujących środków:

(a) Ułatwianie obiegu, wymiany i wystawiennictwa, w celach edukacyjnych, naukowych i kulturalnych, dóbr kultury innych narodów i dóbr własnych za granicą, za zezwoleniem właściwego organu państwa;

(b) Wspieranie wymiany informacji o dobrach kultury oraz o wykopaliskach i odkryciach archeologicznych.

Artykuł 16

Obiekty użyzione muzeom, wystawom bądź instytucjom naukowym, znajdujące się poza terytorium macierzystego państwa, są wolne od zajęcia na poczet roszezeń publicznoprawnych i prywatnoprawnych.

Artykuł 17

Dla realizacji celów niniejszej Konwencji powierza się Sekretariatowi Generalnemu Organizacji Państw Amerykańskich następujące zadania:

- (a) Zapewnienie wykonania i skuteczności niniejszej Konwencji;
- (b) Wspieranie inicjatyw zmierzających do uchwalania wielostronnych aktów prawnych mających na celu ochronę i opiekę nad dobrami kultury państw amerykańskich;
- (c) Prowadzenie międzyamerykańskiego rejestru ruchomych i nieruchomości dóbr kultury o szczególnej wartości;
- (d) Wspieranie koordynacji prawodawstwa krajowego w przedmiotowym zakresie;
- (e) Zapewnianie i organizowanie współpracy technicznej na żądanie Umawiających się Państw;
- (f) Propagowanie wiedzy o dobrach kultury Umawiających się Państw oraz o celach niniejszej Konwencji;
- (g) Wspieranie obiegu, wymiany i wystawiennictwa dóbr kultury pomiędzy Umawiającymi się Państwami.

Artykuł 18

Żadne z postanowień niniejszej Konwencji nie ogranicza uprawnień państw do zawierania dwustronnych i wielostronnych umów międzynarodowych dotyczących ich dziedzictwa kultury, ani nie narusza zawartych i obowiązujących umów w tej dziedzinie.

Artykuł 19

Niniejsza Konwencja zostaje otwarta do podpisu dla państw członkowskich Organizacji Państw Amerykańskich; przystąpić do Konwencji może każde państwo.

Artykuł 20

Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji przez Państwa Sygnatariuszy w myśl ich własnych procedur konstytucyjnych.

Artykuł 21

Oryginalne egzemplarze niniejszej Konwencji, której tekst hiszpański, francuski, angielski i portugalski są jednakowo autentyczne, zostają zdeponowane w Sekretariacie Generalnym Organizacji Państw Amerykańskich, który prześle Państwom Sygnatariuszom poświadczone kopie niniejszej Konwencji w celu ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne zostaną złożone w Sekretariacie Generalnym, który powiadomi o tym rządy Państw Sygnatariuszy.

Artykuł 22

Niniejsza Konwencja wchodzi w życie między państwami ją ratyfikującymi w kolejności złożenia dokumentów ratyfikacyjnych.

Artykuł 23

Niniejsza Konwencja obowiązywać będzie wieczyście; przy czym każde Umawiające się Państwo może ją wypowiedzieć. Oświadczenie o wypowiedzeniu winno być złożone w Sekretariacie Generalnym Organizacji Państw Amerykańskich, który o fakcie wypowiedzenia powiadomi pozostałe Umawiające się Państwa. Konwencja traci moc obowiązującą w stosunku do państwa, które ją wypowiedziało, w terminie jednego roku od daty wypowiedzenia, zaś pozostaje w mocy w stosunku do pozostałych państw.

NA DOWÓD CZEGO niżej podpisani, będąc należycie umocowanymi pełnomocnikami, podpisali niniejszą Konwencję w mieście Waszingtonie, D.C., w dniach oznaczonych przy odpowiednich podpisach.